

Міністерство освіти і науки України
Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна

ПЕТУХОВА ВІОЛЕТТА ОЛЕГІВНА

УДК 339.922:339.5

**ІНТЕГРАЦІЙНИЙ ВЕКТОР РОЗВИТКУ ГЛОБАЛЬНОЇ СИСТЕМИ
МІЖНАРОДНОЇ ТОРГІВЛІ**

Спеціальність 08.00.02 – світове господарство
і міжнародні економічні відносини

Автореферат дисертації
на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук

Харків – 2016

Дисертацією є рукопис.

Роботу виконано на кафедрі міжнародних економічних відносин Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна Міністерства освіти і науки України.

Науковий керівник: кандидат економічних наук, доцент
Гасім Салах
Харківський національний університет
імені В.Н. Каразіна
Міністерства освіти і науки України,
доцент кафедри міжнародних економічних
відносин

Офіційні опоненти: доктор економічних наук, доцент
Резнікова Наталія Володимирівна
Національна академія статистики, обліку та аудиту
Міністерства освіти і науки України,
професор кафедри менеджменту
зовнішньоекономічної діяльності

кандидат економічних наук, доцент
Рубцова Марина Юрївна
Київський національний університет
імені Тараса Шевченка
Міністерства освіти і науки України,
доцент кафедри міжнародного бізнесу

Захист відбудеться «05» листопада 2016 року о 13 годині 00 хв. на засіданні спеціалізованої вченої ради К 64.051.25 у Харківському національному університеті імені В.Н. Каразіна за адресою: 61022, м. Харків, площа Свободи, 6, ауд. 234.

З дисертацією можна ознайомитись у Центральній науковій бібліотеці Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна за адресою: 61022, м. Харків, площа Свободи, 4.

Автореферат розісланий « ___ » _____ 2016 року.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради
кандидат економічних наук, доцент

Н. І. Гончаренко

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Міжнародна торгівля як найстаріша форма міжнародних економічних відносин в епоху глобалізації трансформується у глобальну систему та сприяє якісно новому етапу розвитку світового господарства. На сучасному етапі міжнародних економічних відносин виникає все більше інтеграційних угруповань, держави прагнуть ставати їх учасниками для поліпшення умов торгівлі, що сприяє активізації міжнародної торгівлі у окремих регіонах та, як наслідок, підвищення інтенсивності загальносвітової торгівлі. Таким чином, можна визначити, що характерною рисою глобальної системи міжнародної торгівлі є інтеграційний вектор її розвитку.

Дана проблема набуває додаткової актуальності з огляду на суперечливу взаємодію процесів регіоналізації та глобалізації, коли процес глобалізації формує нові характеристики та типи регіоналізації, загострюючи конкуренцію між інтеграційними об'єднаннями, перш за все, у сфері міжнародної торгівлі. Виходячи з цього, особливої актуальності на сьогодні набуває дослідження інтеграційного вектору розвитку глобальної системи міжнародної торгівлі, який визначає характер, особливості та стратегічні напрями розвитку міжнародних торговельних відносин у межах світових інтеграційних угруповань як невід'ємних складових глобальної системи міжнародної торгівлі.

Найбільш повно теоретичні основи аналізу міжнародної торгівлі розкрито у працях таких вчених, як К. Аленжардро, Дж. Бхагваті, Р. Вейнер, Е. Гелпмен, Х. Джонсон, П. Кругман, В. Леонтьєв, П. Ліндерт, А. Маргаретт, Б. Олін, М. Познер, М. Портер, П. Самуельсон, Дж. Сакс, А. Сміт, Е. Хекшер та ін.

Методологічні основи дослідження міжнародних інтеграційних процесів закладено у працях таких авторів, як Б. Баласса, Р. Барр, Дж. Вайнер, Дж. Вінера, К. Дойч, Р. Ліпесей, Л. Ліндберг, Д. Мітрани, Г. Мюрдаль, Д. Рікардо, А. Сміт, А. Спінелли, Е. Хаас та ін.

Питання аналізу процесів міжнародної економічної інтеграції та їх впливу на характер і тенденції розвитку міжнародної торгівлі висвітлюються у працях таких дослідників, як Л.І. Абалкін, Є.Ф. Авдокушин, Т.І. Алексєєва, І.В. Амеліна, Н.В. Бахчеванова, С.В. Беренда, О.В. Булатова, І.В. Бураковській, С.В. Владіміров, Є.М. Воробйов, Гасім Салах, А.П. Голіков, Н.І. Гончаренко, Л.І. Григорова-Беренда, І.І. Дахно, О.А. Довгаль, І.О. Іващук, Г.М. Коломієць, О.М. Лютяк, В.М. Мацука, Н.П. Мешко, Т.Л. Попова, Н.В. Резнікова, П. Робсон, М.Ю. Рубцова, С.М. Макуха, І.Ю. Матюшенко, О.М. Місько, В.П. Оболенський, Т. Рибчинський, В.І. Сідоров, Б.М. Смітєнко, А.С. Філіпенко, С.А. Циганов, С.О. Якубовський та ін.

Однак, деякі аспекти цієї багатогранної наукової проблеми, що пов'язані зі специфікою протікання інтеграційних процесів у глобальній системі міжнародної торгівлі залишаються недостатньо розкритими та обґрунтованими. Насамперед, потребує подальшого дослідження діяльність інститутів, які регулюють глобальну систему міжнародної торгівлі на глобальному та регіональних рівнях. Недостатньо розробленими залишаються питання щодо типології та тенденцій

розвитку інтеграційних процесів у глобальній системі міжнародної торгівлі, а також оцінки ефективності міжнародних торговельних відносин у межах світових інтеграційних угруповань. Крім того, надзвичайно актуальним на сьогодні є також визначення місця України у глобальній системі міжнародної торгівлі через активізацію її інтеграційної зовнішньоекономічної політики.

Таким чином, дослідження інтеграційного вектору розвитку глобальної системи міжнародної торгівлі є дуже важливим як у теоретичному, так і практичному плані, що обумовило вибір теми дисертації, її мету, зміст поставлених завдань та теоретико-методологічне підґрунтя їх вирішення.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертацію виконано відповідно до тематики науково-дослідної роботи кафедри міжнародних економічних відносин Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна «Трансформація міжнародних економічних відносин в епоху глобалізації» (№ державної реєстрації 0113U001401), у рамках якої здійснено дослідження інституційних засад розвитку міжнародної економічної інтеграції (довідка № 64-05/ 2016 від 23.05.2016 р.).

Мета і задачі дослідження. Метою дослідження є поглиблення теоретико-методичних засад дослідження інтеграційних процесів у глобальній системі міжнародної торгівлі та розробка науково-практичних рекомендацій щодо активізації інтеграційної зовнішньоекономічної політики України в глобальну систему міжнародної торгівлі. Для досягнення поставленої мети сформульовано та вирішено наступні завдання:

- систематизувати теоретичні основи дослідження міжнародної торгівлі у загальноекономічних та інтеграційних аспектах;
- дослідити становлення та процеси інституціоналізації міжнародної торгівлі як глобальної системи;
- узагальнити методичні підходи до оцінки ефективності інтеграційних процесів у глобальній системі міжнародної торгівлі;
- визначити типологічні основи формування та еволюцію інтеграційних структур у глобальній системі міжнародної торгівлі;
- обґрунтувати сучасні тенденції розвитку інтеграційних процесів у міжнародних торговельних відносинах;
- провести аналіз особливостей формування та оцінку ефективності міжнародних торговельних відносин у межах світових інтеграційних угруповань;
- провести соціальну та економічну діагностику національної економіки України як суб'єкту глобальної системи міжнародної торгівлі;
- запропонувати імперативи активізації зовнішньоекономічної політики України в глобальну систему міжнародної торгівлі;
- обґрунтувати стратегічні перспективи розвитку інтеграційних процесів України у глобальній системі міжнародної торгівлі.

Об'єктом дослідження є інтеграційні процеси у глобальній системі міжнародної торгівлі.

Предметом дослідження є типологія, особливості формування та тенденції розвитку інтеграційних процесів у глобальній системі міжнародної торгівлі.

Методи дослідження. Теоретичною і методологічною основою дослідження виступають закономірності та принципи процесу оцінки перспектив розвитку глобальної системи міжнародної торгівлі в інтеграційних вимірах. Наукові положення, висновки і рекомендації є повною мірою обґрунтованими, що підтверджується наявністю логічного взаємозв'язку сформульованих задач та отриманих результатів, аргументованістю теоретичних висновків, використанням широкого масиву статистичного матеріалу та методів наукового дослідження.

У проведеному дослідженні використовувалися основні положення теорії міжнародних економічних відносин, сучасні методи наукового пізнання, методи економіко-математичного моделювання. Для вирішення вищевказаних наукових задач дисертаційної роботи були використані наступні наукові методи: дедуктивний та індуктивний методи та метод аналізу та синтезу – при дослідженні методологічних основ міжнародної торгівлі та наданні авторського поняття глобальної системи міжнародної торгівлі (п.п. 1.1.); хронологічний метод – при дослідженні становлення інституціоналізації глобальної системи міжнародної торгівлі та еволюція інтеграційних структур у глобальній системі міжнародної торгівлі (п.п.1.2. та п.п. 2.1.); методи аналізу – до оцінки ефективності інтеграційних процесів у глобальній системі міжнародної торгівлі та сучасних тенденцій розвитку інтеграційних процесів у глобальній системі міжнародної торгівлі (п.п. 1.3., п.п. 2.1.); історичний метод – при дослідженні еволюції інтеграційних структур у глобальній системі міжнародної торгівлі (п.п. 2.2.); метод синтезу – при оцінці ефективності міжнародних торговельних відносин в межах світових інтеграційних угруповань (п.п. 2.3); методи аналізу при соціально-економічній діагностиці України як суб'єкту глобальної системи міжнародної торгівлі та аналізу стану зовнішньої торгівлі України (п.п. 3.1., 3.2.); метод Уорда кластерного аналізу інтеграційних угруповань та України у глобальній системі міжнародної торгівлі (п.п. 3.2.); метод багатовимірного шкалування на основі інтегрального показника – для визначення стратегій розвитку інтеграційних процесів (п.п. 3.3.); кластерний аналіз – графічна інтерпретація позицій інтеграційних об'єднань (п.п. 3.3.).

Інформаційною базою дослідження є монографічні дослідження вітчизняних та зарубіжних вчених-економістів, матеріали та аналітичні звіти міжнародних організацій (World Bank, WTO, UNCTAD, ОЕСР, СОТ, Всесвітнього економічного форуму та ін.), Державної служби статистики України, Міністерства економічного розвитку України, законодавчі акти та нормативні документи Верховної Ради України та ін.

Наукова новизна отриманих результатів полягає у поглибленні теоретико-методичних засад дослідження інтеграційних процесів у глобальній системі міжнародної торгівлі та обґрунтуванні стратегічних напрямів інтеграції України в глобальну систему міжнародної торгівлі.

Конкретні наукові результати, що розкривають особистий внесок автора у розробку проблеми, яка досліджується, і характеризують наукову новизну роботи, полягають у наступному:

удосконалено:

– концептуальні засади формування та розвитку регіональних інтеграційних угруповань у глобальній системі міжнародної торгівлі, що включають передумови їх формування, комплекс чинників розвитку та наслідки функціонування;

– організаційні основи моделювання інтеграційних процесів у межах регіональних торговельних угруповань, а саме розроблено окремі алгоритми розвитку для двох типів угруповань: таких, що об'єднують країни з високим рівнем розвитку та найбільшими кількісними індикаторами міжнародної торгівлі у світі, й таких, що об'єднують країни з низьким рівнем розвитку та найменшими кількісними індикаторами міжнародної торгівлі у світі;

– науково-методичний підхід до оцінки ефективності торговельних відносин у межах регіональних торговельних угруповань за допомогою розрахунку коефіцієнту торговельно-економічної пов'язаності (КТЕП), який співставляє показники обсягу торгівлі всередині угруповання, повний обсяг торгівлі даного угруповання та обсяг світової торгівлі;

набули подальшого розвитку:

– понятійно-категоріальний апарат теорії міжнародної торгівлі через надання авторського визначення терміну «глобальна система міжнародної торгівлі» як сукупності взаємних торговельних відносин у межах глобалізованого світу між країнами та іншими суб'єктами міжнародної торгівлі (міжнародними організаціями, інтеграційними угрупованнями, ТНК та іншими компаніями-учасницями зовнішньоекономічної діяльності), що історично сформувалася на основі міжнародного поділу праці та комплексу засобів торговельно-політичного регулювання, включаючи інститути регулювання різних рівнів;

– систематизацію показників рівня торговельно-економічного розвитку країни в якості базису в оцінюванні перспективного розвитку інтеграційних процесів у глобальній системі міжнародної торгівлі на основі сукупності параметрів розвитку торговельно-економічних та інтеграційних процесів (темпи приросту обсягів імпорту та експорту; валовий внутрішній продукт; загальні обсяги імпорту та експорту; платіжний баланс, рахунки поточних операцій; прямі іноземні інвестиції, внутрішні та зовнішні потоки і запаси), що дало змогу провести попередній аналіз можливих стратегій розвитку інтеграції України у систему глобальної торгівлі;

– методичний інструментарій до визначення стратегічного позиціонування основних торговельних партнерів України за рахунок прогнозних тенденцій розвитку їх інтеграційних процесів у сфері зовнішньої торгівлі та виявленні найперспективніших з них з метою забезпечення комплексної інформаційної підтримки суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності;

– організаційно-економічні засади дослідження включення економіки України до глобальної системи міжнародної торгівлі, а саме розроблено механізм інтеграції України у глобальну систему міжнародної торгівлі, основними складовими якого є інструменти державної інтеграційної та зовнішньоторговельної політики і комплекс методів регулювання зовнішньоекономічної діяльності.

Практичне значення одержаних результатів, пропозицій та висновків полягає в тому, що вони утворюють поглиблене науково-теоретичне забезпечення методичних основ дослідження інтеграційних процесів у глобальній системі міжнародної торгівлі.

Практичні рекомендації та пропозиції, викладені в дисертації, впроваджено в аналітичну роботу з питань реформування зовнішньої торгівлі України Департаменту міжнародного співробітництва Харківської міської ради (довідка №680/01-01-21 від 17.06.2016 р.). Заходи в межах механізму інтеграції України в глобальну систему міжнародної торгівлі використовуються в роботі ПАТ «Турбоатом» при дослідженні країн - основних торговельних партнерів України, розробці нових бізнес-рішень, оцінці напрямів розвитку підприємства (№15-744 від 10.06.2016 р.).

Матеріали і результати дисертаційного дослідження використовуються у навчальному процесі при викладанні дисциплін «Міжнародні економічні відносини», «Економіка України» у Харківському національному університеті імені В.Н. Каразіна (довідка №65-05/2016 від 25.05.2016 р.)

Особистий внесок здобувача. Дисертаційна робота є самостійною науково-дослідною роботою автора. З наукових праць, виконаних у співавторстві, в дисертації використані тільки ті ідеї, положення і розрахунки, які становлять індивідуальний внесок автора.

Апробація результатів дослідження. Основні результати дослідження доповідались автором і отримали схвалення на міжнародних і всеукраїнських конференціях і науково-практичних семінарах, а саме: міжнародній науково-практичній конференції «Стратегії економічного розвитку в умовах євроінтеграції» (27 травня 2016 року, м. Каунас, Литва); XI науково-практичній конференції молодих вчених «Актуальні проблеми світового господарства і міжнародних економічних відносин», Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна (25 березня 2016 р., м. Харків); IV міжнародній науково-практичній конференції «Структурні трансформації національних економік в глобальному вимірі» (6 листопада 2015 р., м. Миколаїв); II Всеукраїнській науково-практичній конференції з міжнародною участю «Проблеми та розвиток економічних систем в умовах глобальної нестабільності» (9-10 жовтня 2015 р., м. Миколаїв); VII міжнародній науково-практичній конференції: «Актуальні питання економічних наук» (12-13 червня 2015 р., м. Запоріжжя); міжнародній науково-практичній конференції: «Економіка, менеджмент та аудит: сучасні проблеми та напрями розвитку» (29-30 травня 2015 р., м. Львів); X науково-практичній конференції молодих вчених: «Актуальні проблеми світового

господарства і міжнародних економічних відносин», Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна (3 квітня 2015 р., м. Харків.); міжнародній науково-практичній конференції: «Актуальні проблеми економіки та управління сучасної України» (16-17 травня 2014 р., м. Ужгород); міжнародній науково-практичній конференції: «Сучасний стан розвитку економічних та інноваційно-інвестиційних процесів в країнах СНД» (4-5 квітня 2014 р., м. Одеса); ІХ науково-практичній конференції молодих вчених: «Актуальні проблеми світового господарства і міжнародних економічних відносин», Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна (4 квітня 2014 р., м. Харків); міжнародній науково-практичній Інтернет-конференції: «Стратегії глобальної конкурентоспроможності: соціально-економічні виміри» (27 березня 2014 р., м. Черкаси); міжнародній науково-практичній конференції для студентів, аспірантів та молодих вчених: «Стратегія реформування фінансової системи України» (21-22 березня, 2014 р., м. Київ).

Публікації результатів дослідження. За результатами дослідження опубліковано 23 наукові праці, із них 1 розділ у колективній монографії, 8 наукових статей у фахових виданнях, у тому числі 2 – у виданнях України, які включені до міжнародних наукометричних баз, 12 тез доповідей на конференціях. Загальний обсяг опублікованих основних положень дисертації становить 8,09 д.а., з яких особисто авторові належить 2,5 д.а.

Обсяг і структура дисертації. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел літератури і додатків. Робота викладена на 269 сторінках, з яких 215 сторінок основного тексту. Дисертація містить 15 додатків на 29 сторінках, 23 таблиці, 98 рисунків. Список використаних джерел включає 184 найменування на 21 сторінці.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми дисертації, сформульовано мету і задачі дослідження, визначено об'єкт, предмет і методи дослідження, висвітлено наукову новизну і практичну значимість отриманих результатів.

У першому розділі «**Теоретичні основи дослідження інтеграційних процесів у глобальній системі міжнародної торгівлі**» систематизовано теоретичні основи дослідження міжнародної торгівлі у загальноекономічних та інтеграційних аспектах; досліджено ефективність інтеграційних процесів у глобальній системі міжнародної торгівлі; узагальнено методичний апарат досліджень.

У ході дослідження встановлено, що глобальна система міжнародної торгівлі має інтеграційний вектор спрямування, а отже розвивається за допомогою міжнародної економічної інтеграції. Виявлено, що явища інтеграції простежуються як на глобальному, так і на регіональному рівнях. На глобальному рівні інтеграція сприяє створенню міжнародно-правових зв'язків між регіональними інтеграційними об'єднаннями та функціонуванню і

розвитку транснаціональних ринків товарів і послуг. Обґрунтовано, що методом міжнародно-правового регулювання інтеграційних процесів є не тільки координаційний, а й субординаційний підхід.

Доведено, що зближення ринків країн інтеграційного угруповання породжує новий тип торговельних відносин, які стають складовою виробничого процесу в масштабах регіону і, як наслідок, формується нова система господарювання.

За результатами аналізу існуючих наукових досліджень визначено особливості зміни тенденцій в торгівлі в межах інтеграційних об'єднань, які, на думку автора, формуються довготривалими чинниками сприяння розвитку (економічні передумови, науково-технічний прогрес, вплив соціально-економічних факторів тощо). Встановлено, що інституціональні зв'язки між інтеграційними об'єднаннями створюють передумови формування нового балансу сил глобальної системи міжнародної торгівлі. У ході дослідження виявлено, що важливою тенденцією міжнародної економічної інтеграції у глобальній системі міжнародної торгівлі є новий регіоналізм – інтеррегіоналізм, що проявляється у формі гнучких та багаторівневих міжрегіональних угод, що охоплюють велику кількість виконавців та здобувають більш конкретизований напрямок.

На основі проведеного морфологічно-семантичного аналізу та узагальнення існуючих теоретичних підходів до визначення змісту понять «міжнародна економічна інтеграція», «міжнародна торгівля» з'ясовано характер розбіжностей, що існують між різними концепціями та виявлено декілька підходів, систематизація яких дозволила запропонувати авторське трактування поняття «глобальної системи міжнародної торгівлі», як сукупності взаємних торговельних відносин у межах глобалізованого світу між країнами та іншими суб'єктами міжнародної торгівлі (міжнародними організаціями, інтеграційними угрупованнями, ТНК та іншими компаніями-учасницями зовнішньоекономічної діяльності), що історично сформувалася на основі міжнародного поділу праці та комплексу засобів торговельно-політичного регулювання, включаючи інститути регулювання різних рівнів.

У результаті дослідження доведено, що функціонування глобальної системи міжнародної торгівлі носить подвійний характер, який закріплюється формуванням та взаємодією двох взаємопрониклих структур: галузевої, представленої видовими структурами ринку, яка ґрунтується на мотивації та відповідній їй пропозиції, та територіальної, яка формується концентрацією споживання, локалізуючись у межах спеціалізованих територій.

У другому розділі роботи «**Типологія інтеграційних процесів у глобальній системі міжнародної торгівлі**» визначено типологічні основи формування та еволюцію інтеграційних структур у глобальній системі міжнародної торгівлі; проаналізовано особливості формування та оцінки ефективності міжнародних торговельних відносин у межах світових

інтеграційних угруповань; обґрунтовано сучасні тенденції розвитку інтеграційних процесів у міжнародних торговельних відносинах.

У дисертації проведено аналіз ефективності міжнародних торговельних відносин у межах світових інтеграційних угруповань, зокрема за даними UNCTAD обчислено частку кожного з регіональних торговельних угруповань (РТУ) у світовій торгівлі, проведено їхнє ранжування за цим показником, частка яких у світовій торгівлі перевищує 1%, з виділенням експортно-орієнтованих (15 з 24) та імпоротно-орієнтованих (9 з 24) РТУ. З метою визначення рівня переваги розраховано коефіцієнт торговельно-економічної пов'язаності (КТЕП) для всіх угруповань і виконано ранжування за КТЕП за експортними та імпорнтними потоками (табл.1).

За результатами проведеної оцінки ефективності міжнародних торговельних відносин у межах світових інтеграційних угруповань через такі показники, як експорт, імпорт (всередині угруповань та загального показника у групах), річні темпи зростання торгівлі, прямі іноземні інвестиції, валовий внутрішній продукт, загальний обсяг торгівлі, річний, платіжний баланс, рахунки поточних операцій за вирахуванням встановлено, що найбільшу долю за експортом всередині угруповання має АРЕС – 6193956 млн. дол. США; Європейський Союз – 3843796 млн. дол. США; ТРР – 1758916 млн. дол. США. Найнижчі показники демонструють СЕН-SAD – 19625,6 млн. дол. США; ЕФТА – 2649,35 млн. дол. США.

За загальним обсягом експорту у групах лідерами є АРЕС – 9096367 млн. дол. США, Європейський Союз – 6139464 млн. дол. США, ASEAN+CJK – 4894051 млн. дол. США. Найменші показники мають СЕН-SAD – 244254,5 млн. дол. США, SADC – 204286,3 млн. дол. США.

Лідерами серед угруповань за загальним обсягом імпорту у торгівлі є АРЕС – 9264824,7 млн. дол. США, Європейський Союз – 5991850,77 млн. дол. США, ТРР – 5142779,14 млн. дол. США. Найнижчі показники демонструють такі угруповання, як SADC – 202161,904 млн. дол. США та СЕН-SAD – 312126,414 млн. дол. США.

Найбільші внутрішні та зовнішні потоки та запаси у прямих іноземних інвестиціях мають такі угруповання як АРЕС – 651802 млн. дол. США, GSTP – 361456 млн. дол. США. Найменші – SADC – 15960 млн. дол. США та GCC – 21741 млн. дол. США.

Найбільший річний поточний баланс за рахунками поточних операцій за вирахуванням демонструють такі угруповання, як Європейський Союз – 332157 млн. дол. США, АРЕС – 260376 млн. дол. США. Найменший мають ФТТА – (-605919) млн. дол. США та ОАС – (-603923) млн. дол. США.

Таблиця 1

КТЕП за експортними та за імпорнтними потоками РТУ у 2015 році

Ранг за експортом	Ранг за імпортом	РТУ	Повна назва РТУ	КТЕП за експортом	КТЕП за імпортом
1	3	OAS	Організація американських держав	0,461	0,271
2	4	FTAA	Зона вільної торгівлі Америк	0,459	0,271
3	1	EU28	Європейський Союз	0,449	0,368
4	7	NAFTA	Північноамериканська угода про вільну торгівлю	0,415	0,210
5	2	APEC	Азійсько-Тихоокеанське економічне співробітництво	0,389	0,359
6	11	TPP	Trans-Pacific Partnership під переговорами	0,295	0,154
7	10	ASEAN	Асоціація держав Південно-Східної Азії	0,200	0,184
8	27	EAC	Східно-африканська спільнота	0,189	0,078
9	23	CEFTA	Угода Центральний Європейської асоціації вільної торгівлі	0,178	0,089
10	14	CACM	Загальний ринок Центральної Америки	0,177	0,134
11	8	SADC	Співтовариство розвитку Півдня Африки	0,171	0,190
12	9	UNASUR	Союз південноамериканських націй	0,162	0,188
13	12	ACP	Країни Африки, Карибського басейну і Тихого океану	0,150	0,154
14	18	CARICOM	Карибське співтовариство	0,141	0,103
15	5	ASEAN +CJK	Асоціація держав Південно-Східної Азії плюс Китай, Японія і Республіка Корея	0,140	0,257
16	37	OECS	Організація Східно-карибських держав	0,139	0,017
17	15	SACU	Південноафриканський митний союз	0,136	0,132
18	22	WAEMU	Західноафриканський економічний і валютний союз	0,133	0,096
19	6	CIS	Співдружність незалежних держав	0,128	0,234
20	32	IGAD	Міжурядовий орган з розвитку	0,122	0,042
21	13	MERCOSUR	Південноамериканський спільний ринок	0,118	0,139
40	42	EFTA	Європейська асоціація вільної торгівлі	-0,016	-0,009
41	35	OPEC	Організація країн-експортерів нафти	-0,031	0,03
42	33	APTA	Угода Азійсько-Тихоокеанської економічної кооперації	-0,055	0,031

Розраховано автором за даними UNCTAD

Таким чином, за результатами аналізу зроблено висновок, що саме регіональні торговельні угруповання Азії визначатимуть інтеграційний вектор розвитку глобальної системи міжнародної торгівлі, решта угруповань будуть розвиватися в умовах великої конкурентної боротьби. Насамперед, такі об'єднання, як НАФТА та ЄС нарощуватимуть внутрішню торгівлю та з інтеграційними об'єднаннями Азії займатимуть лідируючі позиції у глобальній системі міжнародної торгівлі.

У третьому розділі роботи «**Особливості інтеграції України в глобальну систему міжнародної торгівлі**» проведено соціальну та економічну діагностику національної економіки України як суб'єкту глобальної системи міжнародної торгівлі, запропоновано імперативи активізації інтеграційної зовнішньоекономічної політики України та обґрунтовано стратегічні перспективи розвитку її інтеграційних процесів у глобальній системі міжнародної торгівлі.

Аналіз вітчизняної законодавчої бази показав, що заходи стратегічної політики сталого розвитку України мають чіткі наміри щодо міжнародної інтеграції з країнами-членами міжнародного інтеграційного простору. Необхідність розв'язання поставленого завдання вимагає застосування ефективних заходів до створення системи державної політики зовнішньоекономічної діяльності щодо міжнародної інтеграції, яка базуватиметься на дієвій взаємодії органів державної влади та бізнесового середовища, а також оптимальному використанні сучасного механізму та інструментів стимулювання експортної діяльності з метою ефективної інтеграції у глобальну систему міжнародної торгівлі. У ході дослідження обґрунтовано, що освоєння та активізація вектору інтеграційної зовнішньоекономічної політики України в глобальну систему міжнародної торгівлі можливі через формування міцної економічної зацікавленості її зовнішньоторговельних партнерів. Конвергенція політичних і економічних інтересів України повинна спиратися на можливості вітчизняного аграрного сектору та виробництва продукції переробки сільськогосподарської сировини, які мають гарантованих споживачів. Тобто стратегічний синтез зовнішньоторговельної конфігурації України та інших країн повинен апелювати до фактору наявності в Україні автономної сільськогосподарсько-сировинної бази АПК.

Задля просування продукції АПК на світові торговельні ринки відзначена необхідність реформування системи державної підтримки сільськогосподарського виробництва та залучення фінансування у цю галузь. Також потребує оптимізації товарна структура експорту у напрямі нарощування частки продукції з високим рівнем доданої вартості, зокрема переробної підгалузі АПК, та інших сфер вітчизняного народного господарства.

За результатами дослідження зроблено висновок, що зовнішні інтеграційні процеси України, перш за все, повинні орієнтуватися на її експортний потенціал, а також подолання проблем, пов'язаних з низькою товарною та географічною диверсифікованістю українського експорту, не вигідних умов кредитування експорту та високих ризиків ресурсних втрат під час здійснення експортних операцій, низькою конкурентоспроможністю вітчизняної продукції, недостатнього рівня інвестування в створення експортоорієнтованих виробництв, відсутністю дієвої системи державної підтримки експортерів. Доведено, що інтеграція України в економічний світовий простір на підставі формування системи державної підтримки її експорту сприятиме розвитку експортоорієнтованих виробництв, підвищенню рівня якості та конкурентоспроможності української продукції та дасть змогу забезпечити покращення конкурентоспроможності національних

виробників на перспективних світових ринках та збільшенню зовнішньоторговельного обігу товарів та послуг.

На основі теоретико-логічного аналізу праць фахівців Інституту економічного прогнозування НАН України та вітчизняної законодавчої бази обґрунтовано зміст та перелік торговельно-економічних показників, які є базисом в оцінюванні перспективного розвитку інтеграційних процесів у глобальній системі міжнародної торгівлі та є критеріями кластеризації міжнародних інтеграційних процесів, що формують підґрунтя для порівняльного й подальшого детального економічного аналізу для формування інтеграційної зовнішньоекономічної політики України у глобальній системі міжнародної торгівлі. За виявленими торговельно-економічними ознаками встановлено однорідність досліджуваної сукупності інтеграційних об'єднань світу за класифікацією UNCTAD. На підставі виконаного кластерного аналізу визначено структуру сукупності міжнародних інтеграційних об'єднань, що дало змогу встановити альтернативні групи міжнародних інтеграційних об'єднань та визначити об'єктивну позицію України у глобальній системі міжнародної торгівлі, а саме, що Україна, згідно обчисленого багатовимірного шкалування, потрапила до першої групи разом з об'єднаннями країн Африки, Карибського басейну і Тихого океану, АЛБА, АТЕС, АСЄАН тощо.

За допомогою дискримінантного аналізу знайдено причинно-наслідковий зв'язок у вигляді функціональної залежності між показниками, які характеризують розвиток міжнародної інтеграції у глобальній системі міжнародної торгівлі та визначено найвпливовіші в аспекті зовнішньоекономічної політики України. Так, аналіз засвідчив, що розвиток процесів міжнародної інтеграції України у системі глобальної торгівлі обумовлено, перш за все, зменшенням загального обсягу імпорту; у меншому ступені – збільшенням загального обсягу торгівлі за рік; практично з однаковим впливом – зменшенням імпорту та збільшенням експорту всередині об'єднання; також загального обсягу експорту об'єднання та ВВП. У незначному ступені на розвиток процесів міжнародної інтеграції мають вплив прямі іноземні інвестиції, річні внутрішні та зовнішні потоки і запаси; загальний обсяг торгівлі з експорту та платіжний баланс (річні рахунки поточних операцій).

На основі аналізу тенденцій прогнозних значень основних макроекономічних показників та результатів стратегічного позиціонування України в порівнянні з її основними торговими партнерами на 2017-2018 рр. (рис.1, рис.2) розроблено механізм інтеграції України у глобальну систему міжнародної торгівлі (рис.3) та запропоновано рекомендації щодо методів регулювання зовнішньоекономічної діяльності України, зокрема, застосування економічних методів державного стимулювання експортного виробництва продукції переробки сільськогосподарської та інших видів сировини, тарифних і нетарифних заходів регулювання зовнішньої торгівлі, використання напрямів економічної політики щодо створення умов для підвищення конкурентоздатності вітчизняних товарів та виробників на зовнішніх ринках, впровадження антикорупційних методів ведення бізнесу.

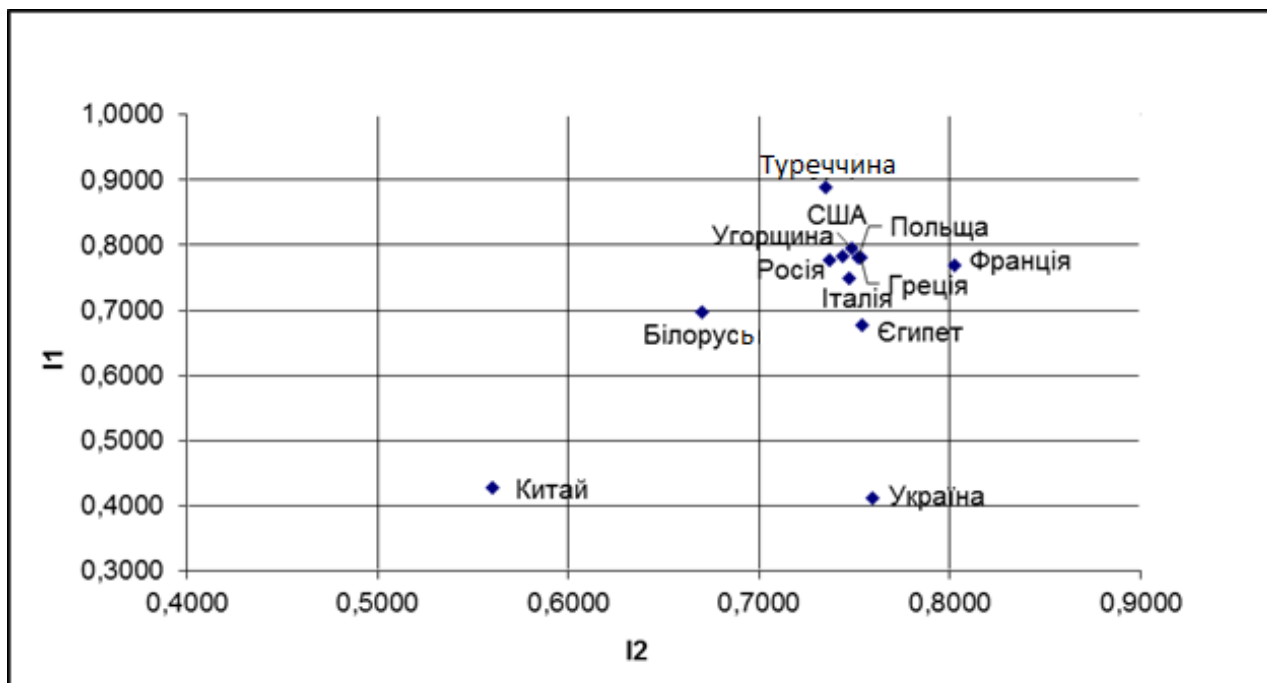

Рис.1. Прогнозні стратегічні позиції України та її основних торговельних партнерів у 2017 р. [Розраховано автором]

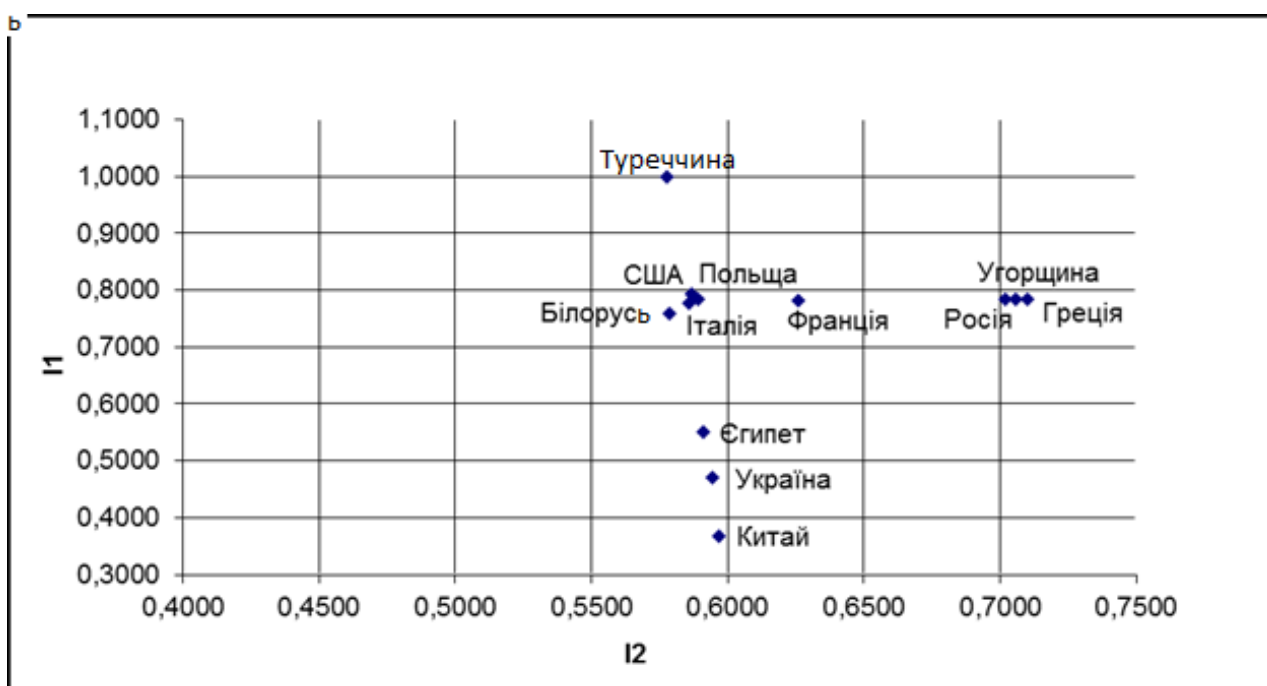

Рис.2. Прогнозні стратегічні позиції України та її основних торговельних партнерів у 2018 р. [Розраховано автором]

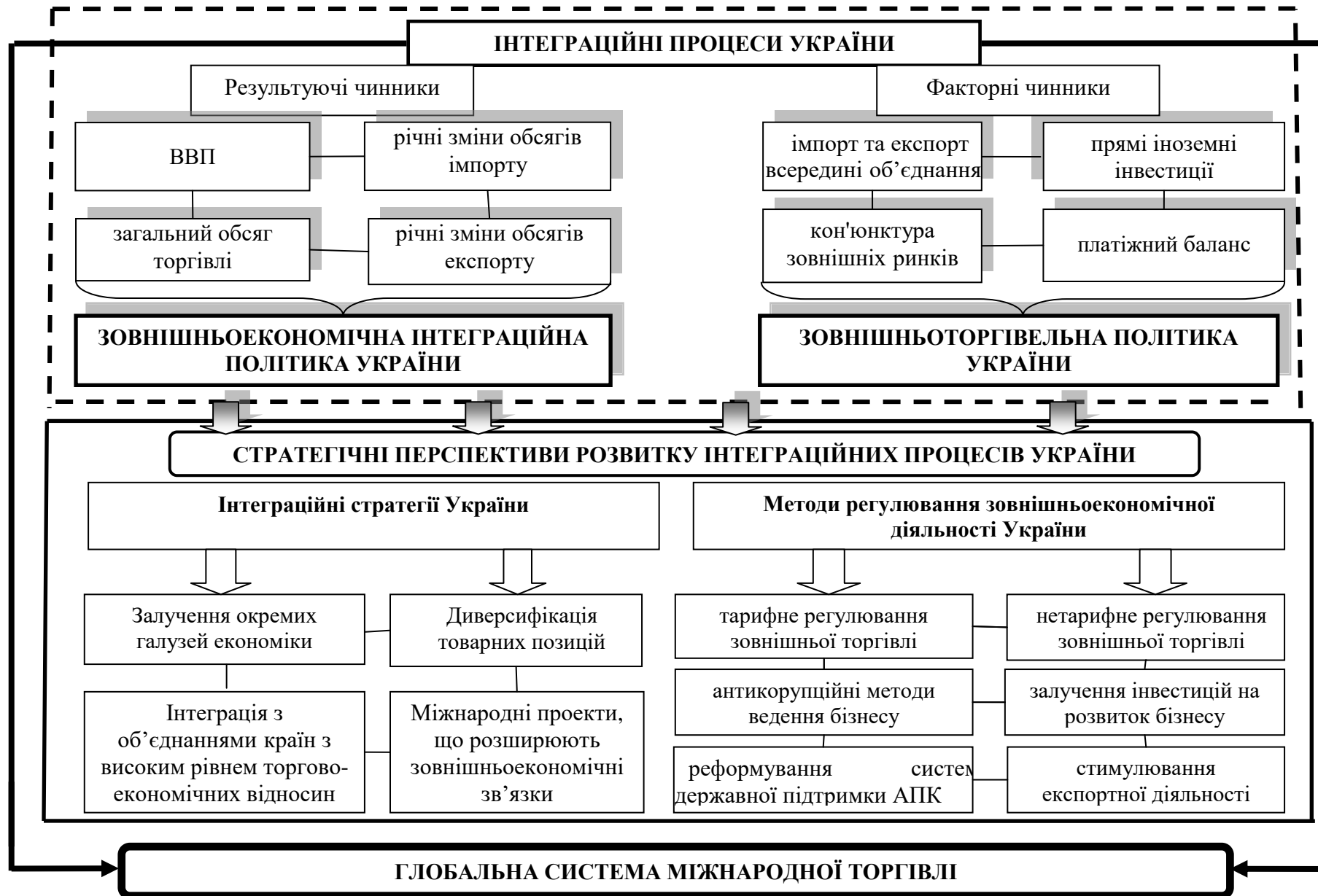

Рис. 3. Механізм інтеграції України у глобальну систему міжнародної торгівлі [Розроблено автором]

Запропонований автором механізм інтеграції України у глобальну систему міжнародної торгівлі включає основні детермінанти, які значною мірою впливають на стратегічні перспективи розвитку процесу інтеграції України. Під стратегічними перспективами розвитку інтеграційних процесів України розуміється не тільки комплекс методів регулювання зовнішньоекономічної діяльності країни, а й відповідні стратегії країни, які можуть бути використані при інтеграції України у глобальну систему міжнародної торгівлі. Отже, для інтеграції в глобальну систему міжнародної торгівлі Україні необхідно здійснити розробку та реалізацію комплексу заходів щодо подолання кризових явищ в економіці, а також реалізації спільної програми виходу з кризи з її торговельними партнерами.

Таким чином, у роботі зроблено висновок, що глобалізація світових товарних ринків і економік, зростаюче значення зовнішньоекономічних і торговельних відносин, розвиток міжнародної кооперації зумовлюють дедалі тіснішу інтеграцію і взаємозалежність зовнішньої торгівлі та національної економіки. Сучасна політична ситуація і, як наслідок, зміна торгових партнерів, а також критична залежність України від кон'юнктури зовнішніх ринків стає одним з головних стримуючих факторів, що впливають на темпи економічного розвитку нашої держави.

ВИСНОВКИ

У дисертаційній роботі представлено теоретичне узагальнення та запропоновано вирішення важливої науково-практичної задачі, що полягає в удосконаленні науково-методичних підходів дослідження інтеграційного вектору розвитку глобальної системи міжнародної торгівлі та розробці науково-практичних рекомендацій щодо стратегічних перспектив розвитку інтеграційних процесів України в аспекті міжнародної торгівлі:

1. Обґрунтовано, що інтеграційні процеси займають значне місце у міжнародній торгівлі. В процесі зближення ринків країн інтеграційні угруповання створюють новий тип торговельних відносин, які стають складовою виробничого процесу в масштабах регіону, як наслідок, формується нова система господарювання, що сприяє проявам новітніх викликів світового господарства, зокрема, інтеррегіоналізму, та лібералізації міжнародної торгівлі.

2. У ході дослідження систематизовано наукові підходи та концепції щодо визначення теоретичної сутності міжнародної торгівлі та міжнародної економічної інтеграції та запропоновано авторське визначення глобальної системи міжнародної торгівлі, яку пропонується визначати, як сукупності взаємних торговельних відносин в межах глобалізованого світу між країнами та іншими суб'єктами міжнародної торгівлі (міжнародними організаціями, інтеграційними угрупованнями, ТНК та іншими компаніями-учасниками зовнішньоекономічної діяльності), що історично сформувалася на основі міжнародного поділу праці та комплексу засобів торговельно-політичного регулювання, включаючи інститути регулювання різних рівнів.

3. У роботі узагальнено методи наукового пізнання оцінки ефективності інтеграційних процесів у глобальній системі міжнародної торгівлі, зокрема, обґрунтовано, що поряд із методами аналізу та синтезу та проведення дослідження

інтеграційного процесу на основі об'єднання пов'язаних частин при визначенні ефектів, що виникають при створенні інтеграційного угруповання у глобальній системі міжнародної торгівлі, доцільно застосувати аксіоматичний метод. За результатами дослідження оцінено ефекти, що виникають внаслідок створення інтеграційного об'єднання у глобальній системі міжнародної торгівлі, та виявлена можливість здійснення оцінки на двох рівнях: оцінка ефективності у рамках інтеграційних угруповань та у підприємницьких структурах, через які здійснюється діяльність у глобальній системі міжнародної торгівлі.

4. На основі аналізу визначено типологічні основи формування та еволюцію інтеграційних структур у глобальній системі міжнародної торгівлі, зокрема, відзначено, що інтеграційні структури у процесі еволюції сформувались як регіональні інтеграційні угруповання, що визначають сьогодні інтеграційний вектор розвитку глобальної системи міжнародної торгівлі та мають свої особливості розвитку.

5. У роботі обґрунтовано сучасні тенденції розвитку інтеграційних процесів у міжнародних торговельних відносинах, зокрема, за результатами аналізу за допомогою ієрархічного метода Уорда проведено кластеризацію інтеграційних об'єднань у глобальній системі міжнародної торгівлі, виділено три кластери за ознаками однорідності та близькості економічних показників та визначено об'єктивну позицію України у глобальній системі міжнародної торгівлі.

6. При оцінці ефективності регіональних інтеграційних угруповань визначено рівень переваги їх економічного розвитку у глобальній системі міжнародної торгівлі, який запропоновано обчислювати за допомогою коефіцієнту торгово-економічної пов'язаності за експортними та імпортними потоками. Доведено, що більшість регіональних торговельних угруповань є збалансованими за експортом та імпортом. Як показав аналіз, серед регіональних інтеграційних угруповань найбільш ефективними у глобальній системі міжнародної торгівлі є АРЕС, Європейський Союз, ТРР. Найменш ефективні інтеграційні угруповання є CEN-SAD, CARICOM, ЕАФТА. Найрозвиненішими є великі зони вільної торгівлі, як NAFTA та Європейський Союз. З огляду на динаміку розвитку регіональних інтеграційних угруповань, зроблено висновок, що регіон Азії має великі перспективи розвитку у глобальній системі міжнародної торгівлі.

7. На основі аналізу соціальної та економічної діагностики національної економіки України доведено, що основні товарні позиції українського експорту (металургійна продукція і зерно) та основні позиції експорту послуг (трубопровідний транспорт, розробка програмного забезпечення, науково-технічні послуги) вливаються в глобальні ланцюжки доданої вартості. Зроблено висновок, що інтеграція України у економічний світовий простір на підставі формування системи державної підтримки її експорту сприятиме розвитку експортоорієнтованих вітчизняних виробництв, підвищенню рівня якості та конкурентоспроможності української продукції та дасть змогу забезпечити покращення конкурентоспроможності національних виробників на перспективних світових ринках та збільшення зовнішньоторговельного обороту товарів та послуг.

8. У роботі запропоновано імперативи активізації вектору інтеграційної зовнішньоекономічної політики України в глобальну систему міжнародної торгівлі.

Конвергенція політичних і економічних інтересів Україні повинна спиратися на можливості вітчизняного аграрного сектору та виробництва продукції переробки сільськогосподарської сировини, які мають гарантованих споживачів. Стратегічний синтез зовнішньоторговельної конфігурації України та інших країн повинен апелювати до фактору наявності в Україні автономної сільськогосподарсько-сировинної бази АПК.

9. На основі теоретико-логічного та кількісного аналізу проведено стратегічне позиціонування на три перспективні періоди прогнозу (2016-2018 рр.) та запропоновано рекомендації щодо напрямів зовнішньоекономічної політики України та пріоритетів розвитку інтеграції у сфері торговельно-економічних відносин з країнами-членами міжнародних інтеграційних об'єднань.

У ході дослідження розроблено механізм інтеграції України у глобальну систему міжнародної торгівлі, який включає у себе основні детермінанти, що впливають на процес інтеграції, та комплекс заходів з подолання кризових явищ в економіці України, використання якого дозволить прискорити реалізацію спільної програми з її торговельними партнерами по виходу з кризи.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Розділи у монографіях:

1. Петухова В. О. Міжнародна економічна інтеграція як феномен трансформації міжнародних економічних відносин / Трансформація міжнародних економічних відносин в епоху глобалізації [Текст] : [монографія] / кол. авт.; за ред. А. П. Голікова, О. А. Довгаль. – Х.: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2015. – 316 с. – С.12-24.

Особистий внесок здобувача: систематизовано інституційні напрями дослідження міжнародної економічної інтеграції.

Публікації у наукових виданнях іноземних держав або у виданнях України, які включені до міжнародних наукометричних баз:

2. Петухова В. О. Найбільші зони вільної торгівлі світу за площею [Електронний ресурс] / В. О. Петухова // Ефективна економіка. – 2015. – № 6. – Режим доступу до журналу: <http://www.economy.nauka.com.ua>

3. Петухова В. О. Дослідження стратегічних перспектив розвитку інтеграційних процесів України у глобальній системі міжнародної торгівлі / В. О. Бабенко, В. О. Петухова, М. В. Сідоров // Международный научный журнал «Технологический аудит и резервы производства». – 2016. – № 3/5(29). – С.41-48.

Особистий внесок здобувача: конкретизовано пріоритетні сценарії розвитку торговельних партнерів інтеграції у глобальній системі міжнародної торгівлі.

Публікації у наукових фахових виданнях України:

4. Петухова В. О. Зона вільної торгівлі як форма міжнародної економічної інтеграції / В. О. Петухова // Вісник Одеського національного університету. Серія: Економіка. – 2014. – № 1/1(19). – С. 68-71.

5. Петухова В. О. Перспективи створення та функціонування зони вільної торгівлі між США та ЄС / В. О. Петухова // Проблеми та перспективи розвитку

підприємництва: Збірник наукових праць Харківського національного університету. – 2014. – № 2. – С.28-32.

6. Петухова В.О. Особливості інтеграційних процесів між державами, що мають різні моделі економічного розвитку (на прикладі інтеграційного об'єднання НАФТА) [Електронний ресурс] / В. О. Петухова // Ефективна економіка. – 2014. – № 9. – Режим доступу до журналу: <http://www.economy.nauka.com.ua>

7. Петухова В. О. Особливості інтеграційних процесів України та їх розвиток у майбутньому (на прикладі створення зон вільної торгівлі Україною) / В. О. Петухова // «Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: «Економіка і менеджмент» – 2015. – № 10. – С. 47-50.

8. Петухова В. О. Вплив міжнародної економічної інтеграції на лібералізацію міжнародної торгівлі / В. О. Петухова // Науковий Вісник Херсонського державного університету. Серія «Економічні науки». – 2016. – № 16. – С. 15-18.

9. Петухова В. О. Теоретичні засади дослідження митних союзів як досконалої форми зони вільної торгівлі у контексті міжкраїної взаємодій / В. О. Петухова // Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія «Міжнародні відносини. Економіка. Країнознавство. Туризм». – 2016. – № 5. – С.54-57

10. Петухова В. О. Аналіз зовнішньоторговельних зв'язків національних економік та України у глобальній системі міжнародної торгівлі / В. О. Петухова // Науковий вісник УжНУ. Серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство. – 2016. – № 6. – С. 149-155.

Публікації в інших виданнях:

11. Петухова В. О. Фінансове забезпечення держав ЄС та України транскордонного співробітництва / В. О. Петухова // Міжнародна науково-практична конференція для студентів, аспірантів та молодих вчених: «Стратегія реформування фінансової системи України» (м. Київ 21-22 березня, 2014 р.). – Київ: Аналітичний центр «Нова Економіка». – С. 27-30.

12. Петухова В. О. Інтеграційні процеси як фактор посилення конкурентоспроможності країни / В. О. Петухова // Міжнародна науково-практична Інтернет-конференція: «Стратегії глобальної конкурентоспроможності: соціально-економічні виміри» (м. Черкаси, 27 березня 2014 р.). – Черкаси: Черкаський державний технологічний університет. – С. 72-76.

13. Петухова В. О. Вплив інтеграційних процесів на економіку держави / В. О. Петухова // ІХ науково-практична конференція молодих вчених: «Актуальні проблеми світового господарства і міжнародних економічних відносин» (м. Харків, 4 квітня 2014 р.). – Харків: ХНУ ім. В.Н. Каразіна. – С. 307-311.

14. Петухова В. О. Фінансова інтеграція та її вплив на розвитку економічної системи держави / В. О. Петухова // Міжнародна науково-практична конференція: «Сучасний стан розвитку економічних та інноваційно-інвестиційних процесів в країнах СНД» (м. Одеса, 4-5 квітня 2014 р.). – Одеса: Одеський національний університет імені І. І. Мечникова. – С.156-160.

15. Петухова В. О. Міжнародна торгівля як складова інтеграційних процесів / В. О. Петухова // Міжнародна науково-практична конференція: «Актуальні проблеми економіки та управління сучасної України» (м. Ужгород, 16-17 травня 2014 р.). – Ужгород: Ужгородський національний університет. – С. 32-34.

16. Петухова В. О. Сучасні інтеграційні угруповання світу / В. О. Петухова // Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія «Міжнародні відносини. Економіка. Країнознавство. Туризм». – 2014. – № 1144 (3). – С. 53-56.

17. Петухова В. О. Перспективи функціонування зони вільної торгівлі АСЕАН-Австралія-Нова Зеландія / В. О. Петухова // X науково-практична конференція молодих вчених: «Актуальні проблеми світового господарства і міжнародних економічних відносин» (м. Харків, 3 квітня 2015 р.). – Харків: Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна – С. 237-239.

18. Петухова В. О. Особливості функціонування та регулювання діючих зон вільної торгівлі України / В. О. Петухова // Міжнародна науково-практична конференція: «Економіка, менеджмент та аудит: сучасні проблеми та напрями розвитку» (м. Львів, 29-30 травня 2015 р.). – Львів: Львівська економічна фундація. – С. 19-20.

19. Петухова В. О. Особливості функціонування зон вільної торгівлі України у рамках її участі у СОТ / В. О. Петухова // VII Міжнародна науково-практична конференція: «Актуальні питання економічних наук», (м. Запоріжжя, 12-13 червня 2015 р.). – Запоріжжя: ГО «Східноукраїнський інститут економіки та управління». – С. 135-136.

20. Петухова В. О. Перспективи функціонування зони вільної торгівлі в Азіатотихоокеанському регіоні / В. О. Петухова // II Всеукраїнська науково-практична конференція з міжнародною участю «Проблеми та розвиток економічних систем в умовах глобальної нестабільності» (м. Миколаїв, 9-10 жовтня 2015 р.). – Миколаївський міжрегіональний інститут розвитку людини вищого навчального закладу «Університет «Україна». – С. 81-83.

21. Петухова В. О. The free economic zones operation in the world economy in terms of free trade areas / В. О. Петухова // IV міжнародна науково-практична конференція «Структурні трансформації національних економік в глобальному вимірі» (м. Миколаїв, 6 листопада 2015 р.). – Миколаїв: Миколаївський національний університет імені В. О. Сухомлинського. – С.172-173.

22. Петухова В. О. Вплив міжнародної торгівлі на розвиток національних економік в епоху глобалізації / В. О. Петухова // XI науково-практична конференція молодих вчених «Актуальні проблеми світового господарства і міжнародних економічних відносин» (м. Харків, 25 березня 2016 р.) – Харків: Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна. – С. 220-223.

23. Петухова В. О. Чинники впливу на розвиток інтеграційних процесів у глобальній системі міжнародної торгівлі / В. О.Бабенко, В. І. Сідоров, В. О. Петухова // Міжнародна науково-практична конференція «Стратегії економічного розвитку в умовах євроінтеграції» (м. Каунас, Литва; 27 травня 2016 року). – С.40-43

АНОТАЦІЯ

Петухова В.О. Інтеграційний вектор розвитку глобальної системи міжнародної торгівлі. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.02 – світове господарство і міжнародні економічні відносини.

– Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна Міністерства освіти і науки України, Харків, 2016.

Дисертаційну роботу присвячено поглибленню теоретико-методичних засад дослідження інтеграційних процесів у глобальній системі міжнародної торгівлі та розробці науково-практичних рекомендацій щодо стратегічних перспектив розвитку інтеграційних процесів України в аспекті міжнародної торгівлі.

У дисертаційному дослідженні систематизовано теоретичні основи дослідження міжнародної торгівлі у загальноекономічних та інтеграційних аспектах; досліджено ефективність інтеграційних процесів у глобальній системі міжнародної торгівлі; узагальнено методичний апарат досліджень; визначено типологічні основи формування та еволюцію інтеграційних структур у глобальній системі міжнародної торгівлі; проаналізовано особливості формування та оцінки ефективності міжнародних торговельних відносин у межах світових інтеграційних угруповань; обґрунтовано сучасні тенденції розвитку інтеграційних процесів у міжнародних торговельних відносинах; проведено соціальну та економічну діагностику національної економіки України як суб'єкту глобальної системи міжнародної торгівлі; запропоновано імперативи активізації інтеграційної зовнішньоекономічної політики України в глобальну систему міжнародної торгівлі; розроблено механізм інтеграції України у глобальну систему міжнародної торгівлі та обґрунтовано стратегічні перспективи розвитку інтеграційних процесів України у глобальній системі міжнародної торгівлі.

Ключові слова: глобальна система міжнародної торгівлі, інтеграційні процеси, міжнародні торговельні відносини, регіональні інтеграційні угруповання.

АННОТАЦИЯ

Петухова В.О. Интеграционный вектор развития глобальной системы международной торговли. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата экономических наук по специальности 08.00.02 – мировое хозяйство и международные экономические отношения. – Харьковский национальный университет имени В. Н. Каразина Министерства образования и науки Украины, Харьков, 2016.

Диссертационную работу посвящено углублению теоретико-методических основ исследования интеграционных процессов в глобальной системе международной торговли и разработке научно-практических рекомендаций по определению стратегических перспектив развития интеграционных процессов Украины в аспекте международной торговли.

В диссертационном исследовании систематизированы теоретические основы исследования международной торговли в общеэкономических и интеграционных аспектах. Исследована эффективность интеграционных процессов в глобальной системе международной торговли. Обобщен и систематизирован методический аппарат исследований.

В работе определены типологические основы формирования и эволюции интеграционных структур в глобальной системе международной торговли. Выявлены и проанализированы особенности формирования и оценки эффективности международных торговых отношений в рамках мировых

интеграционных группировок. Обоснованы современные тенденции развития интеграционных процессов в международных торговых отношениях.

Проведена социальная и экономическая диагностика национальной экономики Украины как субъекта глобальной системы международной торговли. Предложены императивы активизации вектора интеграционной внешнеэкономической политики Украины в глобальную систему международной торговли, в частности, конвергенция политических и экономических интересов Украины должна опираться на возможности отечественного аграрного сектора и производства продукции переработки сельскохозяйственного сырья, которые имеют гарантированных потребителей. Разработан механизм интеграции Украины в глобальную систему международной торговли и обоснованы стратегические перспективы развития интеграционных процессов Украины в глобальной системе международной торговли.

Ключевые слова: глобальная система международной торговли, интеграционные процессы, международные торговые отношения, региональные интеграционные группировки.

ABSTRACT

Petukhova V. O. The integration vector of the international trade global system development. – Manuscript.

The thesis for a Candidate Degree in economic science: Speciality 08.00.02 – World economy and international economic relations – V. N. Karazin Kharkiv National University of the Ministry of Education and Science of Ukraine, Kharkiv, 2016.

This thesis is devoted to development of theoretical and methodological principles of the integration processes research in the international trade global system and scientific recommendations development of the definition of the strategic prospects for the Ukrainian integration processes development in the international trade aspect.

The thesis systemizes theoretical and methodical foundations of international trade at general economic and integration aspects; researches the effectiveness of the integration processes in the global system of international trade; systemizes the methodical aspect of the research; identifies typological bases of formation and evolution of the integration structures in the global system of international trade; analyzes the features of the formation and evaluation of the effectiveness of international trade relations within the framework of global integration groupings; justifies the current trends of development of integration processes in international trade relations; carries out a social and economic diagnosis of the national economy of Ukraine as a subject of the global system of international trade; proposes imperatives to strengthen the integration of foreign economic policy of Ukraine in the global system of international trade; elaborated the mechanism of Ukrainian integration into the global system of international trade and justified the strategic prospects for the development of integration processes in Ukraine in the global system of international trade.

Key words: the global system of international trade, integration processes, integration mechanisms, international trade relations, international integration groupings.

Підписано до друку 26.08.2016. Формат 60×84 1/16.
Папір офсетний. Друк. цифровий.
Ум. друк. арк. 0,9. Наклад 100 примірників.
Замовлення №_____.